

Arbeidskrachten op bestelling

Hindostaanse contractarbeiders in Suriname

Na het einde van de slavernij waren er nog steeds arbeiders nodig op de plantages in Suriname. Deze werden in verre buitenlandse landen geworven en als contractarbeider ingezet in de kolonie. Een grote groep kwam uit India. Voor het werven van deze arbeiders was een ingewikkeld systeem opgezet.

Gijs Korenblik is docent geschiedenis en maatschappijleer op het Merletcollege en het Iseidoorn College en lid van de vmbo-commissie van de VGN.

De woorden contractarbeider of *koelie* zullen waarschijnlijk veel Nederlanders niks zeggen, en dat is ook niet zo gek. De periode van Indiase contractarbeid (1873-1920) in de Nederlandse kolonies (Suriname en de Nederlandse Antillen) is namelijk relatief onbekend bij de Nederlandse bevolking. Ook in Nederlandse geschiedsmethodes krijgt het onderwerp weinig aandacht. In methodes in de onderbouw ligt de focus vooral op het slavernijverleden en wordt er met geen woord gerept over contractarbeiders. In bovenbouwmethodes is wel aandacht voor contractarbeiders, maar erg summier. Contractarbeid wordt daar geschetst als een historische ontwikkeling, zonder concreet gezicht. Gelukkig is het Nederlandse geschiedenisonderwijs bezig met een kentering in het belichten van onderwerpen die te maken hebben met slavernij en kolonialisme. Elke methode besteedt ongeveer 4 procent van haar inhoud aan slavernij en 9 procent aan kolonialisme. Maar uit recent onderzoek van het *Historisch Nieuwsblad* (2018) blijkt dat de gemiddelde kennis over het verleden in het algemeen slecht is: Nederlanders scoren een onvoldoende voor een geschiedenistoets.¹

Het onderwerp speelt in de Hindostaanse² gemeenschappen in Nederland (175.000, 1 procent van de Nederlandse bevolking) en in Suriname (180.000, 27,4 procent van de Surinaamse bevolking) uiteraard wel een grote rol. Het is het verhaal van hun eigen *roots*, een verhaal dat ieder jaar op 5 juni wordt herdacht. Volgend jaar is het 150 geleden dat de contractarbeid werd ingevoerd. In deze bevolkingsgroep is de tijd van de contractarbeid nog altijd een heet hangijzer dat voor veel boosheid en verdriet zorgt. De (over)grootouders van nu zijn kinderen van contractarbeiders. De verhalen van de ontberingen van hun voorouders worden generatie op generatie doorverteld. Maar het lukt velen niet om hun familiegeschiedenis uit te zoeken. Een kwart van alle gegevens van Hindostaanse contractarbeiders in Suriname is verloren gegaan. Veel arbeiders zijn in registers opgenomen met nummers in plaats van namen. Vanaf 1916 werden wel namen gebruikt, maar deze zijn vaak verkeerd gespeld. Daarnaast hadden de contractarbeiders in Suriname vaak een erg zwaar bestaan. Met als gevolg dat het een beladen onderwerp is en tot gevoelige geschiedenis gerekend kan worden.³

¹ Adviescollege Dialooggroep Slavernijverleden, Ketenen van het verleden (2021).

² Hindostaan betekent hetzelfde als hindostaan. Omdat de Hindoe(e)staanse gemeenschap niet alleen bestaat uit hindoes, maar ook uit moslims, christenen en niet-gelovigen wordt vaak gekozen voor de schrijfwijze zonder e.

³ Chan Choenni, Geschiedenis van de Hindostanen 1873-2015 (Sampreshan, 2021).

Kinderbewaarpplaats (kinderdagverblijf) met Hindostaanse kinderen en vrouwen van Brits-Indische afkomst op de suikerplantage Mariënborg in het district Commewijne, ca. 1910. Foto: Augusta Curiel. Collectie Tropenmuseum. Linkerpagina: Brits-Indiase contractarbeiders, waarschijnlijk in Suriname rond 1900. Collectie Universiteitsbibliotheek Leiden.

Het historische verschijnsel van contractarbeid in de Nederlandse kolonies was niet alleen beperkt tot de Hindostaanse gemeenschap. Zo waren er al in 1853 kleine groepen contractarbeiders uit China, Madeira, Barbados en andere landen aan het werk in Suriname. Tevens werden er vanaf 1890 op grote schaal Javanen vanuit Nederlands-Indië vervoerd naar het land. Dit geeft wel aan hoe groot en veelzijdig het historische verschijnsel is. In dit artikel is ervoor gekozen om de focus op de contractarbeiders van Indiase afkomst te leggen.

Behoeftte aan arbeiders

Op 1 juli 1863 werd de slavernij in Suriname afgeschaft. In de tien jaar daarna werd er het zogeheten Staatstoezicht ingevoerd. In deze jaren moesten vrijgemaakte slaven, tegen betaling, verplicht op de plantages blijven werken. De koloniale overheid en de planters waren echter niet tevreden over de bereidheid tot werken en de arbeidsprestaties van de vrijverklaarden. Met als gevolg dat er op de honderden plantages een behoefte bleef bestaan aan goede arbeidskrachten. Om in deze behoefte te voorzien, sloot de Nederlandse overheid in 1870 een traktaat af met Groot-Brittannië. Dit immigratietraktaat, ook wel het koelietraktaat genoemd, bestond uit 27 artikelen. Hierin werden onder andere de rechten en plichten van Hindostaanse contractarbeiders en de plantage-eigenaren als hun werkgevers geregeld. Ook werden er afspraken gemaakt tussen de Nederlandse koloniale overheid en de planters. De plantage-eigenaren huurden de arbeiders in, de Nederlandse koloniale overheid moest huisvesting en gezondheidszorg garanderen. Na drie jaar onderhandelen met de Britse regering over de voorwaarden, kwam op 4 juni 1873 het eerste schip (het zeilschip Lalla Rookh) aan bij Fort

Nieuw-Amsterdam. Voor de koloniale overheid en de planters waren de contractarbeiders een investering die in vijf of tien jaar (een tweede contractperiode) rendement moest opleveren. Het was daarom voor hen van groot belang dat de contractarbeiders goed werden behandeld en dat er sprake was van een goede medische zorg. Hoge sterfte en grote ontevredenheid droegen niet bij tot een goed rendement.

Een kans op een beter leven

Veel Indiërs in de negentiende eeuw leidden een zwaar bestaan. Vooral de lagere klassen en kasten werden vaak getroffen door het noodlot, zoals hongersnoden en jaarlijkse natuurrampen. Velen hadden schulden en ze werden onderdrukt door de Indiase adel. Bovendien zorgde het Britse koloniale systeem ervoor dat de textielindustrie van India werd vernietigd. Veel Indiase arbeiders werkten in de textielindustrie, maar de Britse regering startte met de import van goedkoper,

‘Voor de koloniale overheid en de planters waren de contractarbeiders een investering die in vijf of tien jaar rendement moest opleveren’

machinaal geproduceerd textiel uit Engeland naar India. Contractarbeid in het buitenland gaf Indiërs naast een kans op een beter leven, ook een kans om te ontsnappen aan bepaalde familieomstandigheden. Jonge mannen, weduwnaars en meisjes en vrouwen die verstoten en onderdrukt werden, kozen bijvoorbeeld vaak voor emigratie. Verder waren er prostituees en criminelen die in de hoop op een beter leven naar Suriname vertrokken. ►

Rechts: Mannen spelen een kaartspel bij het hek van het 'koeliedepot' in Paramaribo. Onderdeel van het fotoalbum *Souvenir de Voyage, over het leven van de familie Doijer in en rond de plantage Ma Retraite in Suriname in de jaren 1906-1913*. Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Onder: Het rekruteringsstelsel van Indiase contractarbeiders voor de kolonie Suriname. Uit: Chan Choenni, *Geschiedenis van de Hindostanen 1873-2015* (Sampreshan, 2021). Rechterpagina: Een pagina uit de *Nieuwe Surinaamsche Courant* van 25 juli 1895 met daarin een advertentie voor Brits-Indiase contractarbeiders. Bron: Delpher.nl.

Het werken in de Nederlandse kolonie Suriname bood de contractarbeiders genoeg voordelen. Ten eerste kon je als contractarbeider meer loon verdienen. In Suriname verdiende een contractarbeider 60 cent per dag en in India maar 5 cent per dag. Ten tweede was je als contractarbeider in Suriname voor een lange tijd verzekerd van werk, want je kreeg een contract voor vijf jaar. In deze jaren kon je geld sparen voor je weer naar huis terugging. Ten derde was het transport van en naar (nadat je contract was afgelopen) je nieuwe werkplek gratis. De kosten voor de treinreis naar het verzameldepot van Calcutta en de zeereis naar Suriname werden voor je betaald. De aantrekkingskracht werd vergroot door de verhalen van de contractarbeiders, via brieven of na thuiskomst, en door het geld dat vanuit de kolonie naar India werd verstuurd. In 43 jaar tijd (1873-1916) zijn er 64 schepen van India naar Suriname gevaren, waar 34.000 Indiërs als contractarbeider hebben gewerkt. Om aan dit grote aantal arbeiders te komen, was een ingewikkeld rekruteringsstelsel opgezet.

Bestelling plaatsen

De koloniale overheid in Suriname plaatste advertenties in de kranten en maakte op deze manier kenbaar dat er bestellingen door planters voor Hindostaanse contractarbeiders gedaan konden worden. Vervolgens dienden de plantage-eigenaren een 'bestelling' in bij het Immigratiedepartement in Paramaribo. Deze dienst stond onder toezicht van een ambtenaar, de Agent-Generaal der Immigratie, die verantwoordelijk was voor het wel en wee van de arbeiders uit India. De kosten voor de overtocht en werving werden over beide partijen verdeeld. De planters betaalden 62,5 procent

en de overheid 37,5 procent van de kosten. Als de bestellingen waren geplaatst en de orders waren verwerkt, werd met een telegram contact gelegd met het Suriname Agentschap in Calcutta. In het telegram werd opgeroepen tot werving van contractarbeiders. De emigratieagent, die in deze stad zetelde, gaf vervolgens subagenten de opdracht tot werving in de Indiase deelstaten. Daarnaast was hij ook verantwoordelijk voor de selectie van de contractarbeiders. In Paramaribo was intussen een Britse consul aanwezig. Deze consul was verantwoordelijk voor de belangen van de aanwezige en toekomstige arbeiders, aangezien zij nog steeds officieel Britse onderdanen waren. Meer dan 90 procent van de contractarbeiders kwam uit de deelstaten Bihar en de United Provinces (Uttar Pradesh). De arbeiders uit deze regio's werden beschouwd als de betere landarbeiders. Voor het moordende tropische klimaat van de kolonie en het zware werk in Suriname waren fitte arbeiders nodig. Vooral het verbouwen van suiker, koffie, bananen en katoen vereiste een goede lichamelijke conditie.

Arbeiders werven

Voor de werving van geschikte arbeiders schakelden de vertegenwoordigers van de emigratieagent in Calcutta regionale wervers in. Deze legale wervers hadden een jaarlijkse vergunning en waren herkenbaar aan de badge die ze droegen. Ze moesten zich aan de wet houden. Voor het vinden van geschikte arbeiders gingen zij naar plekken waar het druk was. Zij gingen bijvoorbeeld naar markten, bazaars, treinstations en drukke kruispunten. Ook werden er arbeiders geworven op belangrijke hindoe-pelgrimsplekken, zoals Varanasi en Mathura. Op deze plekken richtte de werver zich tot werkzoekenden en stelde hij ze de vraag: 'Wil je werk?' Vervolgens gaf hij informatie over het werk in de kolonies, het loon, de voordelen en de voorzieningen. ▶

treden bezwaren in bracht, was het Bestuur bereidwillig genoeg om die in werking tredende een maand later te verdragen. Spr was er blijk van versien van dat het Bestuur in, door zijn oor dus niet sluiten zou.

Spr meende dus het best om bij den Gouverneur een rekost in te dienen met verzoek om de in werking tredende van die Verordening tot later uit te stellen, opdat een ieder, die grieven heeft in de gelegenheden kan worden gesteld, zijne bezwaren daaromtrent in te dienen.

De vergadering gaf bij acclamatie zijne goedkeuring hiervoor te kennen.

De heer Horst gaf in overweging de verordening eerst drie maanden te laten werken om te zien hoe zij werkt, dan eerst op te komen met zijne grieven. Zijn uitgangspunt hierin waren de verschillende verordeningen die wel scherp zijn, anders echter, sommige in het geheel niet, worden uitgevoerd, zooals toezwaardig de Hondsbeelting, het plaatsen van schuipen voor zijn deur, het herbergen van vreemde enz.

De heer Bibaz wens den heer Horst er op dat hij in zijn verdrag alles wat hij met den Spr, door opmakken, dat hij in het wood niet meer zou geven, zou bij hie kritiek wade uitloopen op Bestuurszaden, daar niemand daarvoor hie was gekomen.

De woorden van den heer Bibaz werden met applaus vernomen.

De heer Bibaz las het rekost, aan den Gouverneur in te dienen, voor en oordeel hier het aan de goedkeuring van de vergadering en open de brauddagig daarenteet.

De heer Jacq Nassy stelde voor een kleine wijziging in het rekost en wel achter het woord, „blijvendheden“ te plaatsen en hantsing en te verzoeken de inwerking treden van de Verordening de veezoon tot 1 Januari 1895 of een lateren ditan zou als Z. K. zou behagen in dit geroepen doelde de vergadering.

De heer Abarbanel zag gaarne dat al de grieven, die men tegen die Verordening had, dadelijk hie worden behandeld. Z. L. zou het rekost tot twee maanden als de tusschens niet wist wie de grieven waren.

De heer Bibaz was een andere meening toegedien. Hij verzocht de heer Abarbanel een boekje gesteld te hebben tot hie hem de richting van de vergadering zou hebben aangegeven. Het rekost heeft ten doel om tijd te hebben de grieven onder de oeg de begra van het Bestuur. Hij stelde dan voor een commissie van vijf leden te benoemen, die zich ten taak zal stellen om ieder die grieven heeft aan te hooren en die bohoorlijk te formuleeren en te rapporteren aan Bestuur en Volkverteenwoordiging.

De heer Abarbanel kwamen te oogen op, dat de grieven legio zijn, en moe dus een geheel nieuwe verordening worden ontworpen.

De heer Bibaz wens den heer Abarbanel er op, dat hij afwakt van de richting der vergadering. Niemand was gekomen om die Verordening af te keuring, was de heer A. walabasa te willen doen.

Spr. ging voort zijn voorstel omtrent de commissie toe te lichten. Nevens het reeds voorgestelde zou hij ook gaarne een fonds opperlicht zien om daaruit rechtskundigen die zich met de commissie meest veranigen om haar van advies te dienen te kunnen betalen.

Men ging daarna over het rekost te tekenen, waaraan de der aanwezigen deelnamen, toen werd eens om nissie benoemd bestaande uit de heeren A. Green, John Ellis, A. Willmans, R. Bibaz, Ch. Heilbron en Melmans en nadat de vergadering den heer Bibaz, op voorstel van den heer Jacques Nassy dank te hebben toegebracht voor zijne oetreding ging zij uiteen.

De inhoud van het rekost is al volgt:

„Aan zija Excellentie den Gouverneur van de kolonie Suriname.

Geven met gepaste eerbied te kennen:

De ondergetekenden allen belanghebbenden en belangstellenden in de goudindustrie; dat nu de voorzichtriften van de verordening op de goudbelasting door hen in praktijk moeten worden gebracht, zij stuiten op ooverkomelijke bezwaren in die verordening, die het ontginnen van goud haast onmogelijk maken zonder zich bloot te stellen aan gevaar; dat vele ambachtslieden (goudsmeden) ten gevolge van vele bepalingen in die verordening opengezet, hun beroep niet kunnen uitoefenen;

dat zij in beginsel geheel eens zijn met de verordening en de rechtmatig vinden, dat de fiscus ontrant, hetgeen hen toekomt en dat het verkregen goud in handen van den rechtmatigen eigenaar geraakt;

dat zij daartoe zelfs zeer sterk aan de zijde van het Bestuur hebben;

dat echter, naar hunne beschiedene meening, bepalingen in die verordening voorkomen, die zij voor de richtige gang van zaken graag zouden zien uit de verordening gelicht;

dat zij de vrijheid genomen hebben zich tot Uwe Excellentie te wenden daar het hun gebloken is tot vrienden toe dat het Bestuur goetdoo heeft het oor wel te willen verhooren voor geprode aanvragen en wel door nu reeds twee veranderingen in die verordening te hebben gebracht en eens de inwerkingtreding heeft verdragen;

dat zij dus veranomen met grond zich tot Uwe Excellentie te mogen wenden met eerbiedig verzoek de inwerkingtreding dezer verordening te verdragen tot later, opdat zij aldan in de gelegenheden worden gesteld om de door hen verzoende bezwaren onder Uwen Excellentie welwillende aandacht te kunnen brengen.

Redenen waarom zij zich tot Uwe Excellentie wenden met hie eerbiedig verzoek, dat

het Uwe Excellentie more behagen de inwerkingtreding der verordening op de goudbelasting te verdragen tot 1o Januari 1896 of zoo veel later als het Uwe Excellentie moege behagen.

Welc doende enz.
Paramaribo, Juli 1895.
Op genoemd rekost is heten namiddag eenigszig beschikt.

Lawaal op postkantoor.
L. I. Mandagavond was op het Postkantoor zulk een lawaal, dat hooren en zien verging. Het vertrek was zoovul menschen wachtende om postzegels te koopen dat men zich niet verroeren kon, terwijl daarbij eene verschrikkelijke warmte zich in dat vertrek ontwikkelde.

Er waren daarbij ook een maesa vrouwelijke bedienden wachtende om zegels te koopen, ten koste van wie eenige kwada jongens zich vermaakten, zelfs met schending van de onzedelijkheid en beschaving, wat ten gevolge had dat die vrouwen met zeer onzedelijke woorden de kwada jongens van zich afhiel den.

Wij geven in overweging een hekje te plaatsen met in en uitgang, zoodat wie wacht ook een bruut krijgt, mits de postbambte of een politiedienaar goed toezigt, dat niemand geholpen wordt zoo hie van de andere zijde binnen komt.

Scheepslidingen.
BINNENGEKOMEN.

20. Prins Willem III. van der Est, Amsterdam. PASAGIERS: 4 Eerw. R. C. Zusters van de heer Dinzer.

21. Prins Willem I, Sorgdrager, West-Indie.

VERTROKKEN:
22. Prins Willem J. Sorgdrager, Amsterdam. PASAGIERS: de h. h. L. Boelofen, A. E. Samuëls, A. P. Jonson en 2 kinderen en J. Brunt, ocht. en 1 kind en 1 militair.

Brievensbus.

ONZE LEZERS! Wegens plaatsgebrek moeten vele belangrijke stukken, o. a. Districts-nieuws, Bericht uit Bateria, Inzenden stukken, Uit de pers en hoofartikel van ons schier blijven.

ADVERTENTIE.

Op den 1sten Aug. 1895
TROUWEN ahlier:

Charles Eduard Charlonis
EN
Ksther da Silva Pereira.

Felicittatiën om 10½ uur in het Huis aan de Heerenstraat La. A. No. 79/80, vroeger bewoond door wijlen den Heer J. P. Houze Jr.

Enige en algemeene kennisgeving!

Op den 7en Augustus 1895
TROUWEN ahlier:

Herman Ch. van Nust
EN
J. G. Joval.

Felicittatiën worden ontrangen ten eigen huize, hore van de Rust en Vrede- en Weidestraat.

Enige kennisgeving.

Oprechten dank aan allen voor hunne betooven belangstelling en deelneming bij ons huwelijk onderhouden.
JACQUES POOL
en Echtgenoot.
Plant. De Maastroom, Juli 1895.

Dankbetuiging.

Het is mij bijzonder aangenaam openlijken dankte betuigen aan den geneeskundigen te Coronie den

Heer C. L. Duurvoort,
voor zijne geneeskundige en menschlievende behandeling aan mijn zoon Johannes Eduard Charles bewezen die erg lijdende was aan dysenterie en tengevolge van een val zijn ribben heeft geslagen, waardoor zware koortsen is ontstaan, en zijn leven dat in gevaar was te redden.

Coronie, 18 Juni 1895.
M. C. BAAL
en familie.

S. S. S.

BALLOTAGE van 1 tot 8 Augustus.

Het BESIUR.

Een gehuwd jongmensch bekend met de Hollandsche, Fransche en Engelsche talen, zag zich gaarne geplaatst als schrijver op de eene of andere kantoor in de stad, of op plantage.

Adres: onder Letter L. F. bureau van dit blad.

Verloren.

Een Gouden Broche, vermoedelijk op de Steenbakkerij, Zwartenhoevenbrug- en Weidestraat, en verzoekte de eerlijke vinder haar terug.
C. STUGER,
Steenbakkerijstraat C 106.

TE KOOP
Het AARDIG en NETTE
HUISJE
op Krepineeg, dicht bij den grooten Kankantrieboom, 2e B. W. No. 20.
Adres ter dezer Drukkerij.

Post- & Portzegels

van Suriname en Curacao (gebruikte) TE KOOP of ter RULLING gevraagd.

W. TROSTE,
Haarlemmerdijk 81, Amsterdam.

Bestellingen op:

Graf- en naamplaten, zerken, grafkransen, gedachtenisplaatjes, peilschalen, school- en tekenborden, (in houten ramen draal- en opschuifbaar), onderlegplaten voor microscopisch en chemisch onderzoek, Pillenborden, Console- en tafelbladjes, school- en luxe gangleien, memorandumblokken enz. van wit- en zwart Marmerylas, in den dampkring niet dofwordend als marmar, uit de fabriek van ANTON N. BOUVY, worden aangenomen door C. J. SPONG, bij wien enkele monsters te zien- en inlichtingen omtrent prijzen enz. te bekomen zijn.

Paramaribo, Juli 95.
Woonplaats:
Wagwegstraat B 168.

Kennis Adelt

vraagt een bode, liefst een jongen.
Adres ter dezer Drukkerij.

Telefoonnummer 29.

S. J. SAMUELS & C.

WATERMOLENSTRAAT,
HANDEL in

Ijzer-, Staal-, Koper- en
BLIKWAREN
TOUW- Borstelwerk,
en

Artisinalien,
VERF en OLIE enz.

Goedkoopste adres in de kolonie.
Voeren in den kortst mogelijken tijd alle orders uit.

Orders op het buitenland worden tegen matige Commissie uitgevoerd.

Bij J. Lyons.

Planters en Gouddelvers
SCHOENEN (Waterdicht),
Bottines van af f 6.-
(Solied werk), en veel meer andere
soorten schoenen en
pantoffels.
Soliditeit bekend.

IMMIGRATIE-DEPARTEMENT

Zij die nog Britsch Indische immigranten voor het loepend verscheppingsseizoen wenschen te bekomen, kunnen tot Ulto, Juli op het Immigratie-Departement inlichtingen erlangen omtrent de voorwaarden, waaronder zij kunnen worden aangevraagd.

De Agent-Generaal,
G. H. BARNET LIJON.

De legale wervers hadden nog een andere tactiek om arbeiders te strikken. Ze maakten vaak gebruik van arkáthiyá's (illegale wervers). Met de inzet van deze mensen kon het wervingsgebied worden uitgebreid en het proces worden versneld. De arkáthiyá's waren berucht, omdat ze zich niet aan de regels van het wervingsproces hielden, wat een legale werver wel moest doen. Zo stonden zij erom bekend dat ze potentiële contractarbeiders met veel te mooie verhalen over het soort werk of het leven in de kolonies misleidden. Zo beschreven de kolonies bijvoorbeeld als tápu's (eilanden) en velen dachten dat deze eilanden niet ver van de havenstad Calcutta lagen. De contractarbeiders verwachtten dus niet dat zij maanden op een schip zouden verblijven. Een arkathiyá gokte erop dat de gersonelde potentiële arbeider bij een lokaal verzamelpunt zou aankomen en dan zou kiezen voor emigratie. De legale werver besliste daarbij of iemand wel of geen contractarbeider kon worden. Indien hij de potentiële arbeider afwees, kreeg de illegale werver geen vergoeding.

Wanneer een potentiële contractarbeider was goedgekeurd door de legale werver, ging hij naar het lokale bestuurskantoor. Daar ondertekende hij (meestal met een duimafdruk in inkt) het arbeidscontract. In het contract werd het dagloon (tussen 40 en 60 cent), het aantal werkdagen en soort werk (vijf dagen werken en zeven uur per dag op het land of tien uur per dag in de fabriek) vastgelegd. Tevens moest de nieuwe arbeider aan de lokale magistraat bevestigen dat hij zich uit vrije wil had aangemeld om te emigreren. Als deze zaken allemaal geregeld waren, werd er geïnvesteerd in de nieuwe aanwinst.

De nieuwe contractarbeider verbleef na het tekenen en de goedkeuring gewoonlijk minimaal een week tot maximaal een maand in een regionaal depot. Er moesten namelijk minimaal 20 tot 25 contractanten zijn geworven voordat de nieuwe arbeiders onder begeleiding met de trein naar het hoofddepot in Calcutta konden vertrekken. De regionale depots waren vaak grote huizen met een open binnenplaats. In het depot kregen de arbeiders gratis voedsel, kleding en onderdak van de lokale magistraat.

Wanneer er genoeg contractanten waren geworven, vertrokken de nieuwe arbeiders naar het hoofddepot op de Garden Reach nummer 20 te Calcutta. Deze plek heette ook wel het 'Suriname-depot'. Het depot was een reusachtig haven terrein met veel gebouwen zoals woonoord, pakhuizen en hospitalen. Het bevond zich ten zuidoosten van Calcutta en de arbeiders verbleven hier gemiddeld anderhalve maand. In dit depot leefden de mannelijke en vrouwelijke contractarbeiders gescheiden van elkaar. Daarnaast werden zij voorbereid op de lange zeereis naar Suriname. Er was bijvoorbeeld elke dag sprake van inspecties en exercities.

De bootreis naar Suriname

Op de dag van inscheping werden de contractarbeiders allemaal gekeurd op medische fitheid. Mocht een contractarbeider ziek zijn, dan werd hij vervangen door een arbeider op de reservelijst. Bij vrouwelijke arbeiders was er nog een extra voorwaarde waar ze aan moesten voldoen, zij mochten niet menstrueren. Wanneer dit wel het geval was, werd ze vervangen. Na de keuring

Contractarbeiders uit Brits-Indië in een van de barakken in het 'koe-liedepot', het centrale verzamelpunt voor immigranten in Paramaribo. Onderdeel van het fotoalbum *Souvenir de Voyage*, over het leven van de familie Doijer in Suriname, 1906-1913. Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Standbeeld 'Baba en Mai' in Paramaribo, ter herinnering aan de Hindostaanse contractarbeid. Foto: Mark Ahsmann.

begon de inscheping en kregen de contractarbeiders kleding, attributen (zoals drinkvaten) en een emigratiepas. Op deze pas stonden de gegevens van de arbeider. Er stond bijvoorbeeld de eigen naam, naam van de vader en naaste familie en de geografische herkomst op. Verder was er sprake van een strakke indeling in het schip. Het schip was ingedeeld in drie delen. In het achtergedeelte op het tussendek van het schip werden de alleenstaande vrouwen geplaatst, gehuwden (families met kinderen) werden ingekwartierd in het middengedeelte en de alleenstaande mannen zaten in het voorste gedeelte van het schip.

De zeereis naar Suriname duurde in de beginperiode van de contractarbeid met de zeilschepen maar liefst drie maanden. Met de komst en inzet van stoomschepen werd de reistijd verkort tot een maand. De schepen hadden te maken met strenge eisen, aangezien ze een investering vervoerden, en ze werden gecontroleerd door inspecteurs van de Britse regering. In het immigratietraakt van 1870 was in artikel 15 bijvoorbeeld geregeld dat een kajuit overdekt moest zijn en niet minder dan 1,83 meter hoog. Een gevolg van deze strenge maatregelen was dat het sterftecijfer op de schepen gedurende de contracttijd in verhouding laag was: 2,1 procent.

Het leven op de schepen werd voor de contractarbeiders gekenmerkt door een streng regime en strikte discipline. De dagen begonnen meestal om 6 uur 's ochtends. Rond 8.30 uur werd er gebed, om 9 uur was er een monstering en vervolgens het ontbijt. Om 13 uur was er lunch en om 17 uur het avondeten. De arbeiders hadden een dagelijks proviand van bijvoorbeeld 500 gram rijst, 50 gram tabak en 1,9 liter water. Ook moesten de arbeiders op het schip gezond en fit blijven. Daartoe waren er dagelijks exercities en moesten ze zich twee keer per week laten masseren met kokos- of mosterdolie. Ook was er ruimte voor ontspanning om de verveling van de lange reis tegen te gaan. Er

was amusement, zoals zang en dans. Ook zorgden de arbeiders zelf voor vermaak; ze vertelden elkaar verhalen en speelden spelletjes.

Hoewel er een gestructureerd dagritme was, en voldoende voedsel en amusement, werd de lange bootreis door vele arbeiders toch als traumatisch ervaren. Velen hadden geen idee hoe lang de reis zou duren en hoe de reis zou eindigen; de contractarbeiders hadden geen idee van afstanden tussen continenten. Daarnaast ontstonden er op de schepen onderlinge ruzies over bezittingen, en dan waren er ook nog de sterfgevallen.

Het koeliedepot

Na de lange reis konden de schepen op twee plaatsen in Suriname aanmeren: bij Fort Nieuw-Amsterdam of in de haven van Paramaribo, allebei aan de rivier de Commewijne gelegen. Bij aankomst konden de schepen vaak niet gelijk ontschepen, dit gebeurde meestal een dag later. Eerst vonden er medische keuringen en inspecties plaats. Als alles in kannen en kruiken was, werden de contractarbeiders aan land gebracht en naar het Immigratiedepot gebracht. Dit depot heette in de volksmond ook wel het 'koeliedepot', omdat er onder de contractarbeiders grote onderlinge verschillen waren in kaste en geloof. Het woord koelie werd een verzamelterm voor alle Indiase contractarbeiders en had een negatieve lading. Het woord betekent sjouwer of arbeider.

'Hoewel er een gestructureerd dagritme was, en voldoende voedsel en amusement, werd de bootreis door vele arbeiders toch als traumatisch ervaren'

Het depot lag aan de waterstraat in Paramaribo en het grensde aan de linkeroever van de Surinamerivier. Het was een driehoekig terrein waarop de arbeiders gehuisvest waren in barakken. Die hadden scheidingswanden, zodat er kamers van twee bij drie meter ontstonden. In zo'n kamer mochten niet meer dan drie personen of een huisgezin worden ondergebracht. In de Surinamerivier konden de contractarbeiders een bad nemen en hun rituelen uitvoeren. Na een paar dagen observatie en verblijf, werden zij toebedeeld aan de plantages. De arbeiders werden opgehaald en tewerkgesteld op de plantages van de eigenaren die immers 'een bestelling hadden geplaatst en tevoren hadden betaald' voor de werving en overkomst naar Suriname.

Het koeliedepot had niet alleen voor de Nederlandse koloniale overheid een functie, maar ook een sociale functie voor de Hindostaanse gemeenschap. Zodra nieuwe lichten Indiase contractarbeiders aankwamen, bezochten veel Surinaamse Hindostanen het depot. Men hoopte ►

op informatie over familieleden in India en verhalen uit het geboorteland. Ook kwamen alleenstaande mannen om een vrouwelijke partner te vinden. Een contractarbeider die was uitgediend, kon een vrouwelijke contractarbeidster vrijkopen. Zij kon dan niet meer werken als contractarbeidster.

Hoewel de contractarbeid voor vele Indiërs een uitweg was van armoede, natuurrampen en andere problemen, bracht het ook veel leed met zich mee. Allereerst waren er contractarbeiders voorgelogen over het soort werk dat zij op een plantage of fabriek moesten uitvoeren. Ten tweede werden contractarbeiders zwaar gestraft bij het niet nakomen van de arbeidsplicht, de zogeheten *poenale sanctie*. Bij overtredingen kwam er een rechtszaak. Naar de aard van de overtreding kon een rechter een boete, een gevangenisstraf

‘Er waren regelmatig onenigheden over de werktaken en uitbetalingen op de suikerplantages in het district Commewijne’

of fysieke straffen, zoals geseling, opleggen. Ten derde waren er regelmatig onenigheden over de werktaken en uitbetalingen op de suikerplantages in het district Commewijne. Er waren in dit district wel veertig opstanden van contractarbeiders, met als bloedigste hoogtepunt een grote opstand op de suikerplantage Mariënburg in 1902. Deze mondde uit in de moord op plantagedirecteur James Mavor. Als gevolg van ordehandhaving stierven er 24 contractarbeiders. Tot slot zijn er verhalen bekend van seksuele intimidatie en verkrachting van contractarbeidsters door witte plantagebazen. De vermoorde plantagehouder James Mavor stond bekend om zijn seksuele intimidatie van Hindostaanse vrouwen. Het is al met al niet vreemd dat deze geschiedenis nog steeds sterke gevoelens oproept bij de huidige generaties. ■

Verder lezen

Chan Choenni, *Geschiedenis van de Hindostanen 1873-2015* (Sampreshan, 2021).

Margriet Fokken, *Beyond being koelies and kantráki: Constructing Hindostani identities in Suriname in the Era of Indenture, 1873-1921* (Verloren, 2018).

Rahman Khan, *Het dagboek van Munshi Rahman Khan* (Amrit, 2000).

■ De website Hindorama.com is een digitaal platform over Hindostaanse diaspora, politiek, cultuur en meer.

Contractarbeiders

Na de afschaffing van de slavernij in Suriname werd het Staatstoezicht (1863-1873) ingevoerd. Dit was voor de koloniale overheid en de planters niet voldoende om de plantage-economie te redden. Vanaf 1873 begon een nieuw hoofdstuk in de Nederlandse koloniale geschiedenis, de contracttijd (1873-1920). Contractarbeiders werd uit alle werelddelen geworven en met name mannen en vrouwen uit India spanden in aantallen de kroon. In deze les leren de leerlingen hoe het wervingsproces van deze arbeiders verliep.

Wat?

Leerlingen gaan zich verdiepen in het wervingsproces van contractarbeiders voor de Nederlandse kolonie Suriname. De opdracht bestaat uit drie delen. In deel A wordt door middel van een historisch model nagedacht over het proces van werving. De leerlingen bestuderen in deel B twaalf fictieve historische bronnen (gebaseerd op echte gebeurtenissen) over twee fictieve historische personen en koppelen deze aan fases van het wervingsproces van contractarbeiders. Tot slot maken de leerlingen in deel C aan de hand van histori-

sche vragen een samenvatting van het wervingsproces.

Waarom?

De opdracht geeft leerlingen inzicht in het wervingsproces van contractarbeiders voor de kolonie Suriname.

Voor wie?

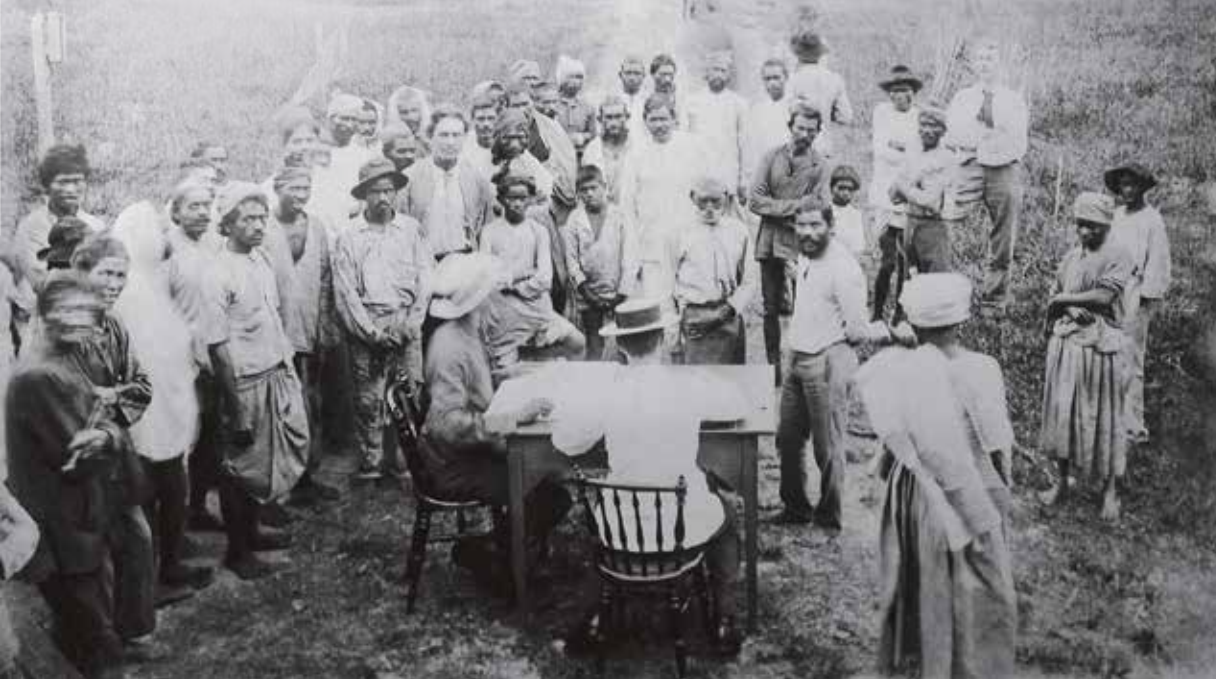
Voor zowel tweede klas vmbo als bovenbouw vmbo.

Wanneer?

Bij het behandelen van modern imperialisme, historische ontwikkelingen rond 1870 en de afschaffing van de slavernij.

gezocht

Gijs Korenblik is docent geschiedenis en maatschappijleer op het Merletcollege en het Isendoorn College en lid van de vmbo-commissie van de VGN.

Hoe lang?

Een lesuur (50 à 60 minuten), inclusief nabespreken.

Hoe werkt het?

In navolging van de lessen over de historische ontwikkelingen rond 1870 (afschaffing slavernij, modern imperialisme en de industriële revolutie) verdiepen de leerlingen zich in het wervingsproces van Indiase contractarbeiders voor de Nederlandse kolonie Suriname. De leerlingen maken bij de start van de les groepjes van twee en lezen vervolgens samen met de docent de inleiding. Na het lezen van de inleiding, beginnen de leerlingen met onderdeel A. In dit deel van de opdracht moeten de leerlingen aan de hand van associatieve vragen een historisch model van het wervingsproces van contractarbeiders bestuderen. Bij elke fase van het wervingsproces beantwoorden zij de vragen. De vragen hebben als doel om het denkproces van de leerling op gang te brengen, met als gevolg dat de bronnen in deel B makkelijker te bestuderen zijn. In deel B verdiepen de leerlingen zich aan de hand

van twaalf bronnen in twee fictieve historische figuren. De leerlingen moeten de bronnen bestuderen en deze koppelen aan één fase van het wervingsproces. Daarbij moeten ze hun keuzes toelichten. In deel C maken de leerlingen aan de hand van historische vragen een samenvatting over het wervingsproces. Na het afronden van alle onderdelen, kan de docent de opdracht bespreken. Er kan ook voor gekozen worden om tussentijdse besprekingen te doen.

Wat levert het op?

Met het maken van deze opdracht leren de leerlingen over het wervingsproces van Indiase contractarbeiders. De leerlingen leren vanuit twee verschillende perspectieven waarom men eind negentiende eeuw is overgegaan tot contractarbeid. Bovendien leert de leerling over een belangrijk onderdeel van de Nederlandse koloniale geschiedenis. Ook is het een goede opdracht om het samenwerkend leren tussen leerlingen te oefenen, want de leerlingen werken in tweetallen. Daarnaast is het kunnen

Verder lezen

Huijgen, T., Holthuis, P. & Warmelink-Balt, A.

(2014). 'Wat beheerst de leerling al? Een taxonomisch model voor historische vaardigheden', *Kleio* 6.

Holthuis, P. & Huijgen, T. (2013). 'Het verleden beter begrijpen. Vakdidactici ontwikkelen instrument voor contextualiseren', *Kleio* 6.

lezen en analyseren van bronnen een belangrijke vaardigheid die bij het geschiedenisonderwijs hoort. De opdracht stimuleert leerlingen om vragen te leren stellen bij bronnen en in de bronnen historische begrippen en ontwikkelingen te leren herkennen. Verder leert de leerling te contextualiseren. Allereerst door associatieve vragen te stellen bij een bron (in dit geval een historisch model) en zodoende uit hun eigen presentistische leefwereld te treden. Ten tweede leert de leerling in welke mate omstandigheden spelen bij het gedrag van mensen in het verleden. De leerling moet namelijk aan de hand van historische vragen de oorzaken van contractarbeid uitleggen en belangrijke historische begrippen en ontwikkelingen verklaren. ■

Links: Brits-Indiase contractarbeiders. Boven: Hindostaanse en Javaanse arbeiders wachten op uitbetaling op plantage Clevia in Commewijne, 1905. Foto: Tropenmuseum.